Ajuntament de Sant Celoni

Història del Ball de Gitanes a Sant Celoni

Tot i que el Ball de Gitanes es un ball típic del Vallès que es balla en les festes de Carnaval, a Sant Celoni es ballen unes gitanes pròpies, amb música, balls i vestuari característic de la vila.

El ball de gitanes de Sant Celoni està documentat l' any 1767, tot i que cal buscar les seves arrels en els ritus agraris ancestrals per afavorir la fertilitat de la terra i l' inici del cicle primaveral.

En una interessant descripció de ball de gitanes de Sant Celoni realitzada per Miquel Draper (historiador local) l' any 1887, ens mostra com el ball s'ha anat transformant amb el temps, adaptant-se als nous costums. Al començament la música es realitzava amb els instruments tradicionals: tamborino, flabiol i sac de gemecs, acompanyats pels picarols dels balladors. Els que sabien tocar els instruments s' encarregaven de composar les músiques, que eren diferents en cada colla. Posteriorment s' hi afegien les castanyoles. Aleshores el ball típic era l' espolsada, que consistia en un sotragueig ràpid del peu amb la punta encarada a terra i ben arran del sol. Els balladors més espectaculars eren els mes aplaudits i distingits pel públic.

Fins el 1840 o 1850 "*els balls eren moixigangas, la Pavana, lo Ball de la Cinta, Ball de Bastons y lo Ball de Gitanes, vulgo espolsar, que cosisteix en fer moure los peus alternativament amb una rapidés que casi ni se'ls véhuen, empero sense perdre may ni un gruix de duro del mateix terreno*". En proliferar les orquestres, s' encarreguen de musicar el ball introduint ritmes musicals de moda adaptats al ball, *" contradanses, Valsos, Jotas, Passeigs Polkas i fins algun any la voluptuosa Americana*".

De començament d' aquest segle, es conserva documentació fotogràfica i postals de ballades de 1904, 1907, 1914, 1916, 1921,1923, 1928...

A mitjan anys 40 es van tornar a ballar gitanes. Ensenyats pel Sr. Trunas, hi havia una colla de casats que ballaven amb nens petits i una altra de solters.

El ball es recuperà en els anys 50 i els 60 i definitivament el 1981. Des d'aleshores es tornen a ballar les gitanes a Sant Celoni els diumenges de Carnaval, acompanyades dels elements tradicionals de la festa: els diablots, el Vell i la Vella i el capità de cavalls.

La festa comença al mati del diumenge de Carnaval, amb la passejada pels carrers de la vila, on els balladors, els músics i la comparsa són convidats a galetes, carquinyolis, vi... per establiments i particulars. El Capità de Cavalls amb els seus cavallers i el Vell i la Vella presideixen la comitiva, l' orquestra toca durant tota la cercavila, els dansaires no se'n poden estar i fan alguns balls al mig del carrer. Els diablots provoquen el públic saltant, llençant farina i petards i, sobretot , fent xivarri.

Al voltant de la plaça s'hi ha bastit grades per al públic, com un gran envelat a l' aire lliure. En arribar a la plaça entra el Capità de Cavalls i **demana permís a les autoritats per ocupar-la.** Un cop concedit entren el Vell i la Vella, uns personatges grotescos de la comparsa que presidiran l'acte. El Vell fa un discurs carnavalesc i en acabar una traca assenyala l' entrada dels diablots, que fent tabola i algun gag amb els esquellots i petards fan lloc a la plaça per els balladors.

Les colles del ball de gitanes entren a la plaça amb el galop d' entrada. Comencen els

petits (Colla del Filferro) amb el Passeig, on es van formant les lletres S C, inicials de Sant Celoni, que ja es feien en el segle passat i la polka. Després la Vella s' engresca i surt a ballar amb el Vell. Li venen, però, els dolors del part i, assistida pels diablots, apareix un animal, cada any diferent: gat, cabra, conill, gallina... que simbolitza el naixement de la primavera. Ara es el torn dels grans (Colla del Ferro) que es reparteixen el balls: Entrada de Ball, Jota, Contradansa, Polka, Frandola, peça sorpresa i el Vals i s' acaba la festa amb el Galop de Sortida. El públic anima els balladors durant la polka cridant Ferro!

Els balladors

La roba dels balladors està inspirada en els vestits antics, coneguts per la documentació fotogràfica de començament de segle i testimonis orals. Els homes vesteixen pantalons i camisa blanca i americana negra. La faixa i el barret són vermells i aquest, està decorat amb una ploma. Als turmells hi porten camals amb picarols i cintes de colors. Les dones porten un vestit blanc curt i un mantó de Manila a l'esquena. Tant els balladors com les balladores toquen les castanyoles, fent dringar els picarols foragiten els mals esperits.

La comparsa

Els personatges de la comparsa són el Capità de Cavalls que cavalca acompanyat dels seus cavallers, vestits elegantment de negre i tocats amb barret de copa. El Vell i la Vella són les autoritats de la Colla de Gitanes. El Vell és la personificació de l'Hivern i, de la Vella naixerà la nova estació: la Primavera. Els representen dues persones disfressades còmicament com els avis d'abans. El Vell porta boina, bastó i no li falta ni la botellola ni el caliquenyo. La Vella porta un mocador al cap, manteleta, davantal i faldilles llargues que no oculten el seu estat de bona esperança. Els diablots, grans i menuts, porten màscara amb banyes, roba vermella i una faixa negra d'on pengen els esquellots que amb el seu soroll invoquen els mals esperits. S'encarreguen d'esvalotar el públic durant la cercavila i de mantenir l'ordre a la plaça, on també fan befa d'algun esdeveniment que hagi passat durant l'any.

